

Η κιβωτός της γλώσσας

► Του **ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ**

Ο Σωτήρης Δημητρίου είναι ένας από τους πιο ανήσυχους πεζογράφους μας. Αν και ο συγγραφέας του κόσμος, η «χωριανική ζωή», παραμένει σταθερός και κλειστός, η βασανός του για τη γραφή και την έκφραση έχει καταταθεί με πειρατισμούς και παιγνιώδη τρόπο στο έργο του.

Ο *Ουρανός απ' άλλους τόπους*, η τελευταία και πιο φιλόδοξη μυθιστορηματική του σύνθεση, εξ ολοκλήρου γραμμένη στο ηπειρώτικο ιδίωμα, συμπυκνώνει κατακτήσεις και αποκαλύπτει έναν συγγραφέα με κυρίαρχη παπαδιαμαντική πλευρά. Η μεγάλη σύνθεση συγκροτείται από 96 επιμέρους αφηγήσεις, που μοιάζουν με αυτοτελή διηγήματα, λεπτές φέτες ζωής με πληθώρα προσώπων.

Αρκετά χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του Δημητρίου συναντώνται σε αυτό το συγγραφικό κορύφωμα: ρεαλισμός, εντοπιότητα, πυκνότητα, αμεσότητα, παραστατικότητα, ντοπιολαλιά, προφορικότητα, ειρωνεία,

συμβολισμοί, σκληρή τρυφερότητα. Ο συγγραφέας του κόσμος δεν είναι γενικά η Ηπειρος, αλλά η μεθοριακή περιοχή των χωριών της Μουργκάνας (Πόβλα, Τσαμαντάς, Λιας κ.λπ.). Αυτή τη συμπαγή ανθρωπογεωγραφία ο συγγραφέας τη γνωρίζει, τη σπουδάζει και την παρατηρεί χρόνια, για να τη μεταστοιχειώσει λογοτεχνικά σε μετωπία της ανθρωπότητας.

Ο αντιφατικός κόσμος που πηγαίνει είναι αυτός των ακατάλυτων βασάνων και της εκ γενετής τυραννίας. Της γυναικείας δουλείας, των σκληρών αγροτικών εργασιών, της φτώχειας, της ξενιτιάς, της πείνας, της στέρσης, των πολέμων, της βίας, της αδυσώπητης μοίρας, της αρρώστιας, της δεισιδαιμονίας, της ζηλοφονίας, της μικρότητας. Αλλά και ο κόσμος της καλοσύνης, της απλότητας, της αλληλεγγύης, της συμπίνιας, της κατανόησης του διπλανού, της συμπιλίωσης με τον θάνατο, της αρμονίας με τη φύση, της σοφίας των αισθήσεων.

Ο συγγραφέας ξύνει πιο βαθιά τα αρχέγονα αισθήματα και παθήματα της ανθρω-

πνης συνθήκης, αφήνοντας τη φυσική, απροσποίητη, χαρούμενη, χυμώδη, κλαυσίτη, ιερατική, σχεδόν ποιητική γλώσσα της εκατόχρονης Ηπειρώτισσας αφηγήτριας να θάλλει και να σπινθηροβολεί στην εκφορά της. Τη γριά Αλέξω, με τις πέντε αδελφές, που θυμάται ανάκατα και περιγράφει γλυκόπικρα και με αφοπλιστική ειρωνεία την ακέραια ζωή και τις συμφυρές της κοινότητας, την έχουμε συναντήσει σε προηγούμενα έργα του: στα διηγήματα «Ζεύκρια» και «Ψηλή» της συλλογής *Θάμπωσε ο νους* (2017) αλλά και στο «Ο,τι έβρεξε το 'πτε η γη» στο *Σαν το λίγο το νερό* (2008).

Ο *Ουρανός* αντχεί την καμπανιστή φωνή, την «αφολοή» της. Η ίδια η γλώσσα, κεντρμένη με ήχους από τη φύση, αφηγείται, διασώζοντας σαν κιβωτός έναν ολόκληρο κόσμο που χάνεται, αλλά λογοτεχνικά καθαγιάζεται. Η κιβωτός της γλώσσας δεν περισώζει μόνο τον λαογραφικό θησαυρό από λέξεις, εκφράσεις, παροιμίες, λαϊκές σοφίες, τραγούδια, προφορικές παραδόσεις, συνήθειες, αλλά και το ήθος και τις αξίες ενός καθόλου ιδανικού κόσμου, έρμαιου της «γκαβής μοίρας», όμως αν μη τι άλλο συνεκτικού γύρω από τα ανθρώπινα πάθη.

«Αν κάποιος μετέφερε ακριβέστατα τον δημόδη λόγο» στοχαζόταν ο συγγραφέας στα *Οπωροφόρα της Αθήνας* (2005), έργο που περιέχει ερμηνευτικά κλειδιά, «θα εδμιουργείτο τραγέλαφος». Κι όμως, στον *Ουρανό* πετυχαίνει με θαυμαστή ακρίβεια τη δύσκολη και εν μέρει αμετάδοτη εκφορά της προφορικότητας και της σωματικότητας του ηπειρώτικου ιδιώματος, βάζοντας τον αναγνώστη στον κόπο, ακόμα και τον εξοικειωμένο, να δραματοποιήσει την αφήγηση με φαντασία, ώστε να παρακολουθήσει τη ροή της και να συμπληρώσει τα κενά των εκφράσεων, των μορφισμών και των βλεμμάτων

που συνοδεύουν τον λόγο. Η εξαιρετικά εύστοχη επιλογή να μην προστεθεί γλωσσάρι δικαιώνεται, προσφέροντας ανεπανάληπτη αναγνωστική ευφορία. Το βλέμμα του Δημητρίου στην πολιτισμική αλοτρίωση και την εξαφάνιση των αρμών του παραδοσιακού κοινωνικού ιστού βασίζεται σε ένα κεντρικό αίσθημα δυσανεξίας για το παρόν που διαπερνά όλο το έργο του. Ο συγγραφέας βλέπει με συμπάθεια τον λαϊκό κόσμο των κοινοτήτων στα «μαύρα και σκότεινα» προπολεμικά, κατοχικά και εμφυλιακά χρόνια, απαλλαγμένος από νοσηρούς και ιδεοληπτικούς ελληνοκεντρισμούς.

Ξεχωριστή θέση στο βι-

βλίο κατέχει η υπερβατική μορφή της μάνας. Η Μπλιά (ομόνη με τη μηλιά και τη μιλιά) είναι φορέας υποδειγματικού ήθους και πολιτισμού, αλλά και θύμα του αδιανότου εμφυλίου. Οι «σολωμικές» μανάδες του Δημητρίου, μεγαλόψυχες στον πόνο και τη δόξα, άγρυνες σαν προσωποποιημένες πατρίδες, αισθάνονται τα παθήματα και γλυκαίνουν τις πληγές. Ο εμφύλιος που αποστερεί τη μάνα, παρουσιάζεται από ανθρωπολογική προοπτική, όπως στον Βαλτινό, χωρίς ιδεολογικά ερείσματα και ερμηνείες. Αυτή η απάνθρωπη κυριαρχία της βίας και του θανάτου είναι άλλωστε η αλήθεια του εμ-

φυλίου που μόνο η λογοτεχνία μπορεί να διασώσει. Ο φρικτός φόνος της μάνας από τους αντάρτες είναι πραγματικός και μαζί συμβολικός, ρίζα ίσως του σημερινού

απορφανισμού. Είναι η αιτία της αποσυναρμολόγησης του κόσμου, ατομικού και συλλογικού, αφού «η μάνα είναι ο αφαλός [...] Ωι πατέρα δεν λες, ώι μάνα λες».

Ο Ουρανός είναι λαγαρή και πηγαία ανθρωποκεντρική λογοτεχνία, που δεν συγκινεί απλώς, αλλά επενεργεί στην ψυχή του αναγνώστη. Αν κάτι ξενίζει είναι οι ελάχιστες, ευτυχώς, καταγγελτικές αναφορές στο σήμερα (τουρκική απειλή, σύγχρονοι νέοι, Βουλγάρες που γηροκομούν...), αχρείαστες και περιττές στον ιστό της αφήγησης.

Ο Δημητρίου εξελίσσει την πεζογραφία του σε δρόμο εσωτερικότητας. Συνομιλεί με τα αρχέγονα σκοτάδια και αποτυπώνει το θάμβος της συλλογικής μνήμης, την λειτουργία του κοινού ήθους. Ακόμα κι αν το είδος που καλλιεργεί από τη δεκαετία του '90 δημιούργησε τάση στη νεότερη γενιά συγγραφέων, που επίσης αρδεύει από τα πηγάδια της καταγωγικής ρίζας, η πορεία του στο λογοτεχνικό στερέωμα παραμένει μοναχική.